



LearnEnglish Family



learning
together is fun!




Фарзаднингиз билан инглиз тилида сўзлашинг





Фарзандингизга кўмаклашиш учун инглиз тилида гаплашиш



Болаларни ўз она тилларида гаплашишга асосан уларнинг ота-оналари ўргатадилар. Бола ҳаётнинг дастлабки икки йили давомида асосан онасининг овози ва унинг сўзлашув услуби (бунга “перентис” дейилади) болага ўз она тилини ва унда сўзлашишни ўргатади.

Инглиз тили бўйича бошланғич билимларга эга бўлган ота-оналар ҳам ушбу перентис услубини қўллаш ва уни ўз шароитига мослаштириш орқали фарзандларининг инглиз тилини ўрганишларига кўмак беришлари мумкин.

Ота-оналар инглиз тилидаги талаффузларидан ҳавотир олишлари мумкин. Ёш болалар ўз талаффузларини атрофларидаги инглиз тилига мос келувчи равишда ўзгартира олиш каби ажойиб қобилиятга эгалар. Ёш болалар “мен инглиз тилида сўзлаша оламан” ва “мен инглиз тилини ёқтираман” деган фикрга боришлари лозим. Ота-оналар фарзандлари биринчи сабоқданоқ шундай фикрга боришларига ёрдам бера оладилар.



Нима учун ота-онанинг кўмагидан яхшиси йўқ ҳисобланади



- Ота-оналар ўз фарзандлари билан алоҳида вақт ўтказишлари ва бор эътиборни фарзандларига қаратишлари мумкин.
- Ота-она инглиз тили бўйича сабоқларни ўзига ва фарзандига мос келадиган равишда куннинг исталган қисмига киритишлари мумкин.
- Ота-она инглиз тили сабоқлари узунлигини ва бундай дарслар таркибини фарзанднинг эҳтиёжлари, қизиқишлари ва эътибор бериш қобилиятларига мос келувчи равишда ўзгартириши мумкин.
- Ота-она ўз фарзандини жуда яқиндан билади ва фарзанди тилни ўргана олиши қобилиятига мос келувчи инглиз тилида сўзлашув услубини интуитив равишда белгилай олади.
- Ота-она ўз фарзандининг кайфиятини ҳаммадан яхши аниқлай олади ва бунга жавобан иш кўради. Болалар баъзи кунларда тилни жуда тез ўзлаштирадилар ва баъзи кунларда эса ўз эътиборларини жамлашга қийналадилар.



- Ота-оналар бутун бошли синф билан эмас битта бола билан ишлашлари сабабли тил ўрганиш сабоқларини янада завқли қилиб олиб боришлари мумкин.
- Ота-оналар оила ҳаётига инглиз маданиятини олиб киришлари мумкин ва бу орқали ўз фарзандлари дунёқарашини кенгайтирадилар ҳамда фарзандлари ўз маданиятлари ва инглиз маданиятига хос бўлган нарсаларни англашларига ёрдам беради.

Перентис тили нима?

“Перентис” - кичик ёшдаги боланинг тилига мослашган ҳолда сўзлашиш услуби бўлиб, бунда бола билан суҳбатлашган ҳолда уни янги даражаларга етишишига ёрдам берилади. Аёллар перентис тилидан табиий равишда фойдаланадилар; баъзи эркаклар учун эса агар суҳбатни маълум бир мавзулар, масалан, суръат ёки ўйин асосида олиб бормайдиган бўлсалар, буни амалга ошириш қийин туйилади. Аммо болалар, айниқса ўғил болалар, эркак киши намунасига муҳтож бўладилар, чунки эркаклар тилдан ўзгача услубда фойдаланадилар. Эркаклар тилдан фойдаланишда нисбатан техник ёндошувни қўллайдилар ва камроқ “лақиллайдилар”.

Ота-оналар, майинроқ, мулойим овоз ва оддийроқ тилдан фойдаланар эканлар ўз фарзандларини қуйидаги равишда фаолиятга ундайдилар:

- Жараённи изоҳлаб бориш (баланд овозда): “Let’s put it here” (“Кел буну бу ерга қуямиз”), “There” (“У ерга”). “Look, I’ve put it on the table” (“Қара, мен уни столнинг устига қўйдим”). “Which one do you like?” (“Сенга қайси бири ёқади?”) [пауза], “Oh, I like this one” (“Вой, менга буниси ёқди”). “The red one”. (“Қизил рангдагиси”).





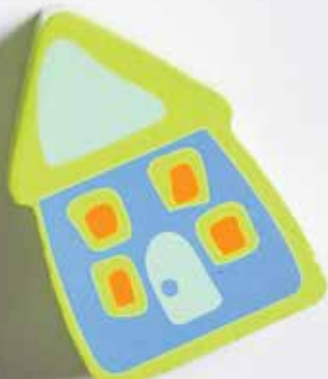
- Фойдали тилни катталар сўзлашувидагинга нисбатан кўпроқ такрорлаш: табиий равишда такрорлаш болага ўрганаётганларини мустақкамлашга ёрдам беради. Такрорлаш ота-оналар учун зерикарли бўлиши мумкин, лекин бола учун зерикарли бўлмайди.
- Бола эндгина айтганларини такрорлаш ва уни кенгроқ услубда қўллаш: Бола "Yellow" ("Сариқ"); Ота (она): "You like the yellow one". ("Сенга сариқ рангдагиси ёқади"). "Here it is". ("Мана у"). "Here's the yellow one" ("Мана сариқ рангдагиси"). "Let's see, yellow, red and here's the brown one" ("Қани кўрайлик, сариқ, қизил ва бу ерда жигаррангдагиси бор экан"). "I like the brown one, do you?" ("Менга жигаррангдагиси ёқди, сенгачи?") [пауза]
- Нисбатан секинроқ гапириш ва янги сўзларга табиий равишда, тилнинг оҳангини ўзгартирмаган ҳолда, урғу бериш. "Which rhyme shall we say today?" ("Бугун қайси шеърни ўқиймиз?"). "You choose". ("Сен танла") [болага танлаш имконини бериш учун пауза]
- Инглиз тили сабоқлари, ҳаракатлар ва ўйинларни олиб боришда бир хил жумлаларни қўллаш. Болаларнинг тилни англаши ортиб бориши сайин мазкур асосий жумлалар кенгайтириб борилади: "Let's play Simon says." ("Кел, Саймон дейдики ўйинини ўйнаймиз"). "Stand there." ("Ўша ерда тур"). "In front of me." ("Менинг рўпарамда"). "That's right." ("Худди шундай"). "Are you ready?" ("Тайёрмисан?").
- Боланинг тушунишига ёрдамлашиш учун юз ифодалари ва имо-ишоралардан фойдаланиш



- Ийманиб турган болани гапиришга ундаш ва рағбатлантириш учун якка мулоқот даврида нигоҳ контакти услубидан фойдаланиш
- Болалар жавоб беришдан олдин эшиганларини мулоҳаза қилишлари лозимлиги туфайли узороқ муддатга пауза қилиш. Сўзлашиш хали чегараланган бўлган вақтларда сукут сақлашни атайлаб узайтириш жараёни янада завқлироқ қилиш ёки ўйинга бўлган қизиқшни сақлаб қолиш имонини брдаи.

Баъзи ота-оналар жараёни томошага айлантириш ва перентис тилидан фойдаланишдан ҳижолат бўлишлари мумкин. Аммо, бола

учун бундай қилиниши инглиз тилини ўрганишни енгиллаштиради чунки улар бундай “кичик дарслар”ни ўз она тилларидан ўзлаштирганлар. Кичик болалар гапиришни бошлаганларида ота-оналар табиий равишда перентисдан фойдаланишга эҳтиёж камайганлигини хис қиладилар. Лекин янги тил ёки фаолиятни танишинтириш ҳолатлари бундан мустасно бўлади.



Инглиз тилидан фойдаланиш

Инглиз тилидаги оддий сўзлардан фойдаланиш ва уларни кўп қайтариш орқали ота-оналар фарзандлари ўзларига яхши таниш бўлган ва кейин нима бўлишини аниқ билган фаолиятлар, масалан, ўйинлар ва кичик шеърларни ўқишда инглиз тилида фикрлай бошлаларига ёрдам беришлари мумкин.

Кичик болалар куйидагилар тўғрисида инглиз тилида сўзлаша олишни истайдилар:

- Ўзлари ва уларга ёқадиган нарсалар: "I like; I don't like ...yuk" ("Менга ёқади; Менга ёқмайди....қиҳа")
- Ўзлари бажарган ҳаракатлар тўғрисида: "I went to; I saw...; I ate..." ("Менга бордим; Менни кўрдим; Мен едим")
- Ўзи ва бошқаларнинг руҳий ҳолатлари тўғрисида: "I am sad; she's cross..." ("Мен хафаман; Унинг жаҳли чиқиб турибди").

Ота-оналар суръатли китобларини ўртоқлашиш ёки расмлар ва фотосуръатлардан фойдаланган ҳолда ўз китобларини тузиш орқали фарзандарига ёрдам беришлари мумкин.

Кичик ёшдаги болалар ўз она тилларини ўрганиш жараёнида ўзлаштирган кам миқдордаги сўзларини



кўплаб ҳолатларга қўллашда мутахассис бўлиб қоладилар: "All gone" ("Хаммаси ту- гади"). Агар катталар ҳам инглиз тилидаги жумлаларни айнан шундай услубда қўллай- диган бўлсалар, кичкина болалар кўп ўтмай уларга тақлид қила бошлайдилар.

Болалар мактаб инглиз тилисини машқ қилишлари керак бўлганда улар қуйидаги- ча жумлалардан фойдаланадилар: "What's your name?" ("Сени исминг нима?") "How old are you?" ("Неча ёшдасан?") "What's this?" ("Бу нима?") "That's a pencil" ("У – қалам"). Ота-оналар бундай машқларни қизиқарли ўйинларга айлантиришлари мумкин. Мас- лан, фақат инглизча сўзлашувчи ўйинчоқ- дан фойдаланиш мумкин. Ундан саволлар сўрайдилар ва гўёки у жавоб бераётгандай қиладилар.

Кичкина болалар сўзлашув тажрибалари ошиб бориши жараёнида инглиз тилидаги жумлаларга ҳали инглизча таржимасини билмайдиган сўзларни ўз она тилларидаги кўринишини киритиб қўллашлари мум- кин: "He is eating a (...)" ("У (...) ни еяпти"). Агар катталар ушбу жумлани фақат инглиз тилида такрорлайдиган бўлсалар, бола инглизчасини билмаган сўзини тезда ўр- ганиб олиши мумкин: "He is eating a plum." (У олхўри еяпти). "A plum" (Олхўри).



Қачон таржима қилиш керак

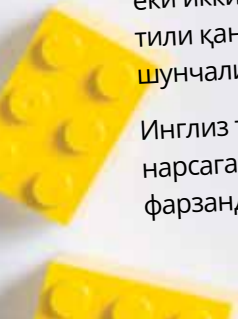
Кичкина болаларнинг тушуниш қобилияти кам-ситилмаслиги лозим; уларнинг тушуниш даражалари инглизча сўзлай олиш даражаларидан анча юқори. Ўз она тилларида болалар ўзлари эшитаётган сўзларнинг фақат баъзиларини тушуниш, қолганларини эса гапираётган инсоннинг тана ҳаракатлари ва вазиятдан келиб чиққан ҳолда англашга ўрганганлар. Перентис услубидан фойдаланилганда болалар ўзларининг мазкур кўникмаларини инглиз тилидаги сўзларнинг маъноси-ни чиқаришга нисбатан қўллай бошлайдилар.

Янги концепциялар ва янги тил бир вақтнинг ўзида танилаётган ҳолларда қўлланилган сўзларнинг таржимасини тезда, бир марта, шивирлаб айтиб ўтиш лозим топилиши мумкин. Кетидан яна инглиз тилидаги янграши айтилади. Агар таржима бир мартадан кўп қўлланилса ва бу кейинги сабоқларда ҳам такрорланадиган бўлса, бола инглиз тилини тушунишга ўз заковатини қўллашнинг ўрнига айтиган сўзларнинг таржимаси берилишини кутишга ўрганиб қолиши мумкин.

Инглиз тили машғулоти

Инглиз тили сабоқлари бир неча дақиқадан то ўн дақиқагача бўлган вақтни ўз ичига олишлари ва шароитдан келиб чиққан ҳолда, бир кунда бир ёки икки марта ўтказилишлари мумкин. Инглиз тили қанчалик тез-тез қўлланиладиган бўлса, у шунчалик тез ўзлаштирилади.

Инглиз тили сабоқлари давомида ота-оналар ҳеч нарсага чалғимасдан бутун эътиборларини ўз фарзандларига қаратишлари лозим.



Кичик ёшдаги болалар инглиз тили машғулотларини севиб қоладилар, чунки ушбу машғулотлар улар учун ота-онанинг ўз эътиборини фақат уларга қаратадиган вақт ҳисобланади.

Ёш болалар мантиқий фикрлайдилар. Улар инглиз тилида гапиришлари учун уларга бир сабаб керак. Ахир улар ҳам, ота-оналари ҳам ўз она тилларида мулоқот қила оладиларку.

Улар учун ўз она тилларидан инглиз тилига ўтиш қийин туйилиши мумкин. Шунинг учун махсус шарт-шароитлар ўрнатилиши лозим: “Уч дақиқадан сўнг бизнинг инглиз тилидаги мулоқот вақтимиз бошланади.” Инглиз тилида мулоқот учун махсус шарт-шароитларни белгилаш хонадаги махсус жойга ўтиш билан боғлиқ бўлиши мумкин: “Кел, шу диванга ўтирамыз. Қани энди инглизча гаплашамиз”. Инглиз тили бўйича янги сабоққа ўтишдан олдин “қизиб олиш” учун инглизча санаш ёки яхши таниш бўлган инглизча шеърни ўқиш ҳам яхши ёрдам беради.

Болалар мулоқот улар бевосита иштирок этаётган фаолият билан боғлиқ бўлганида тилни яхши ўрганадилар. Агар мазкур фаолият уларга ўз она тилларида таништирилган бўлса ва уни яхши тушуниб олган бўлсалар, улар ўзларини анча дадил хис қиладилар ва фаолият билан боғлиқ бўлган инглизча сўзларни тушуниш ва ўрганиб олишга тайёр бўладилар.



Машғулотлар фақат инглиз тилида олиб борилса, улардаги фаолиятлар қисқароқ бўлиши лозим, чунки болаларнинг бошқа тилдаги фаолиятга ўз эътиборини йўналтира олиш давомийлиги ўз она тилидагига нисбатан қисқароқ бўлади. Фақат инглиз тилидаги мулоқотга кулоқ солиш болаларни тез чарчатиши мумкин.

Рағбатлатириш ва мақтов

Кичик ёшдаги болалар ўз ота-оналарининг мақтовини кутадилар. Улар машғулотда ўзларини яхши хис қилишлари ва муваффақиятга эришаётганликларини билиб туришлари лозим. Ота, она ҳамда яқин қариндошлар томонидан кўрсатилувчи давомий ижобий кўмак, рағбатлатириш ва мақтов болаларда ўзига бўлган ишончни шакллантириш ва уларнинг қизиқишини орттиришга ёрдам беради. Билим олишнинг дастлабки босқичларида кўмак берилиши айниқса муҳим аҳамиятга эга бўлиб, ҳар қандай кичкина ютуқ учун мақтов болани рағбатлантиради. "Яхши". "Мана бу менга ёқди". "Баракалла!"

Инглиз тилини ўрганишга киришиш даври кичик ёшдаги болаларга ўз ота-оналарининг кўмаги энг кўп керак бўладиган даврдир. Болалар инглиз тилида сўзлашиш, шеърлар ўқиш ва баъзи ҳикояларни эслаб қолишни қолмайди. Аммо, бошланғич сўнг уларнинг унчалик кучлик ёрдамга эҳтиёжлари қолмайди. Оила ҳаётига тадбиқ босқичда, инглиз тилидаги жумлалар, шеърлар ва ҳикояларни ўйин кўринишида оила ҳаётига киритиб бориш мақсадга мувофиқ бўлади. Оила ҳаётига тадбиқ этилган инглиз тилига бўлган боғлиқлик ҳосил бўлиши мумкин бўлиб, унинг болалар томонидан ўзлаштирилиши эҳтимоли юқори бўлади. Ушбу услуб инглиз тили ва бошқа миллатлар маданиятига нисбатан бутун умрлик ижобий муносабатнинг бошланиши бўлиши мумкин. Ҳозирги кунда шу нарс сир эмаски, ин-яъни 8-9 ёшга қадар шаклланади.

Кўшимча маълумотлар учун мурожаат манзили: www.britishcouncil.org/parents

Биргаликда ўрганиш жуда завқли!







www.britishcouncil.org/parents

Ота-оналарга қўмаклашиш учун Британия Кенгаши томонидан яратилган бир қатор қўлланмалардан бири.
Буюк Британия муаллифи ва Таълим Маслаҳатчиси Опал Данн томонидан ёзилган.

© **British Council 2008**

The United Kingdom's international organisation for cultural relations and educational opportunities.

A registered charity: 209131 (England and Wales) SC037733 (Scotland).